

Aanwinsten voor de collectie Japanse grafiek

door K. G. BOON

Het hierbij afgebeelde prentje (afb. 2) komt voor in een boek met houtsneden naar de schilder Aikawa Minwa. Het boek werd in 1814 uitgegeven in de vroegere hoofdstad van Japan, Kyoto. Bonnard zou zeker opgetogen geweest zijn over dit simpel weergegeven straat-incidentje gezien op een manier, die aan zijn eigen tekeningen herinnert.

Het boek van Aikawa Minwa behoort tot een twaalfstal boekjes, die kortgeleden uit de nalatenschap van de heer F. Lieftinck voor het Prentenkabinet werden gekocht. Het kabinet bezat reeds voor de oorlog enige Japanse geïllustreerde boekjes, maar geen hiervan gaf een idee van de verfijning en oorspronkelijkheid die de Japanse illustratie in de 18e eeuw bereikte. Met een vijftal voorbeelden, die wij na de oorlog konden verwerven, werd getracht deze lacune enigszins te vullen. Er waren onder deze aankopen twee boeken naar belangrijke schilders, Ogata Kwōrin en Kameda Bosai, die beiden de traditie van de Kano en Tosa-scholen hebben vernieuwd. Verder was er onder dit vijftal één boekje van Utamaro, het Schelpenboek, waarmee een zeer gelukkig begin werd gemaakt voor een kleine groep van boeken van de Ukiyo-e meesters.

Deze collectie zou echter zonder betekenis gebleven zijn als niet een serie van de belangrijkste albums van Utamaro, twee prachtige drukken van Hokusai's boeken en verscheidene boeken van andere meesters hier kortgeleden aan waren toegevoegd. Hiermee komen thans de hoogtepunten van de Japanse illustratie-kunst overtuigend tot hun recht. Ik reken hieronder nog niet wat Harunobu op het gebied van de illustratie geleverd heeft: zijn 'Yehon seirō bijin awase' van 1770, een reeks van schone vrouwen, die elk afzonderlijk als prent uitgegeven konden zijn. Ook nog niet ten volle een ander boekje uit deze verzameling, het toneelspelersboek van Shunshō en Bunchō van 1776, dat op de inleidende pagina met een illustratie van de toneelspelers-attributen vertellend begint, maar verder toch slechts portretten van bekende acteurs bevat. Het vertellen en het ontsluiten van verborgen werelden begint eerst met Utamaro, wiens ontwikkeling als boekillustrator men in de collectie volgen kan van zijn Insectenboek (Yehon mūshi erabi) van 1788 tot een van zijn laatste uitgaven de 'Seirō Yehon, Kyokuchū Nenjū Gyōji', de gewoonten en ceremoniën van het jaar in het Yoshiwara-district, van 1804.

Hier is een geestige waarnemer en tegelijk een subtiele decorateur aan het woord, die zijn evenknie in de gehele wereld van de illustratie-kunst niet gehad heeft. Geen ander land kent een schilder die met zoveel variatie in zijn boeken te voorschijn treedt. Hij beschreef de poëzie van het strand met zijn schelpen, de betovering van de witte winterwereld, de verborgen pracht van de insecten en de rijke afwisseling in de avifauna, maar daarnaast begaf Utamaro zich ook in het leven van de grote stad en toonde hij met opgetogenheid de bonte kanten van de Nieuwjaarsfeesten en de gebruiken en ceremoniën van het Yoshiwara-district. Voortdurend wordt men getroffen door de scherpe observatie en natuurgetrouwe weergave. Maar dit is niet

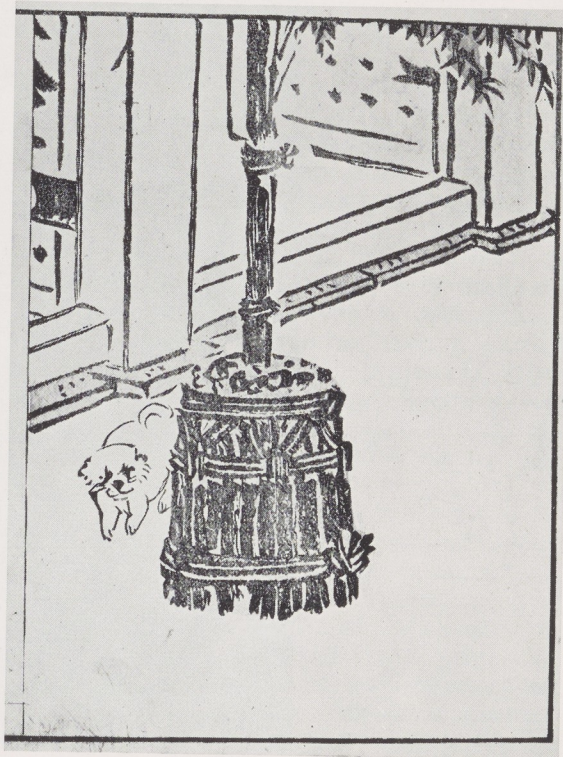
Afb. 1. *Sukenobu*,
'Oiran' (4,65 × 19)

de voornaamste factor die de charme van deze boekjes uitmaakt. Dit is vooral de onnavolgbare mise-en-page, die bij de latere kunstenaars verloren ging. Zelfs Hokusai is in dit opzicht zijn mindere, al was hij misschien een groter tekenaar en nog meer dan Utamaro geobsedeerd door het karakter van de dingen. Hokusai's illustratie-kunst is in het Prentenkabinet thans door vier van zijn boeken vertegenwoordigd. Men vindt er de *Mangwa* in een late druk en drie verschillende uitgaven van de 'Fugaku Hyakkei' (de 100 gezichten op de Fuji). Een van deze uitgaven is de zeldzaam voorkomende eerste druk, die al de tere overgangen, naast krachtige zwarten, vertoont. Het is het exemplaar van de handelaar Bing, die zoveel heeft bijgedragen tot de introductie van de Japanse kunst in Frankrijk.

Aan de onvermoeide verzamellust van de heer Lieftinck danken wij ook nog enige prenten – elk in zijn soort een zeldzaamheid – die met de boekjes de Japanse collectie van het kabinet kwamen verrijken. De grootste rariteit is een toneelspelersprent van Sharaku, die zelfs in Japan nooit gesignaleerd was en die tot voor kort alleen bekend was uit de catalogus van Vignier en Inada.

De groep van Hokusai-prenten kreeg een nieuw gezicht door de toevoeging van een waaierprennt met twee karpers, zo zorgvuldig bewaard, dat ze de indruk maakt alsof de drukker haar kort geleden heeft afgeleverd.

Twee aanwinsten uit dezelfde verzameling Lieftinck zijn voor het kabinet een novum. Het zijn twee schilderijen van de Ukiyo-e meesters: Masanobu en Sukenobu. De schildering van de laatste, een schone uit de Yoshiwara (afb. 1), 'een voor de tweede keer bloeiende bloem, die zelfs met een oogopslag te vertrappen is', zoals in het begeleidende gedicht verteld wordt, is met de speelse calligrafische zwier gedaan die uit Sukenobu's boekjes bekend is. Van deze vroege Ukiyo-e meester, de vruchtbaarste van de illustratoren – men schat het aantal boekjes van zijn hand op 300 – is geen enkele prent bekend. Hij was een voortzetter van de grote Moronobu, de eerste uit de school van 'het voorbij-vlietende-leven'. Zijn leermeester overtrof hij echter in het uitbeelden van de gratie van de vrouw uit alle rangen en standen. Dit blijkt ook hier, waar hij de tweede jeugd van een 'oiran' heeft weergegeven met dat fijne gevoel voor nuance, dat alleen een Japanner in een omtrek en in de houding van het hoofd weet te leggen.

Afb. 2. *Aikawa Minwa, Straat-scène*